

Олена Анатоліївна **БІЛЕЦЬКА**

к.е.н., доцент кафедри, Університет державної фіскальної служби України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5065-0189>

e-mail: Kramarenko.88@ukr.net

ФОРМУВАННЯ, НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ЗМЕНШЕННЯ ОБСЯГІВ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

Проаналізовано динаміку державного боргу України впродовж 2014–2020 рр. з виокремленням ознак динамічності, валютного зіставлення, пропорційності зовнішнього і внутрішнього боргу. Висвітлено позитивні та негативні наслідки боргу із відповідною аргументацією. Оцінено взаємовідносини із міжнародними кредиторами, зокрема Міжнародним Валютним Фондом, урядами інших країн. Розроблено пропозиції для зменшення боргу з рекомендацією реалізації заходів для Кабінету Міністрів України, профільних міністерств виробничого спрямування та Міністерства закордонних справ України.

Ключові слова: позитивні та негативні наслідки, ознаки, погашення, міжнародні кредитори

ВСТУП

Обсяги державного боргу для будь-якої країни є певним тягарем для державних фінансів, оскільки на його обслуговування витрачаються бюджетні кошти. Водночас він у теперішніх умовах присутній в багатьох країнах, й Україна не є виключенням. Зважаючи на таку ситуацію, одним із важливих завдань урядів країн є зменшення його обсягів. Для України ця проблема є особливо актуальною і про необхідність зниження державного боргу до ВВП наголошується у Національній економічній стратегії 2030 [1, с. 46]. Беручи до уваги важливість вирішення такого загальнонаціонального завдання, ученими пропонуються відповідні схеми, концепції, механізми його вирішення. Про негативні наслідки державного боргу для фінансової системи України наголошують О.Ю. Мелих [2], особливості формування та управління розкривають О.Л. Шелест та О.О. Сидоренко [3], механізми управління та зменшення обсягів боргу обґрунтовують О.В. Сташук та І.Г. Боричевська [4]. Незважаючи на наявні наукові розробки учених, проблематика державного боргу є перманентно актуальною, оскільки є необхідність пошуку шляхів оптимального управління, запозичень, зменшення обсягів.

МЕТА роботи полягає в аналізі обсягів формування, виявленні наслідків та обґрунтуванні шляхів зменшення державного боргу України.

Під час підготовки статті використано науковий доробок вітчизняних учених, офіційні статистичні матеріали, сучасні методи дослідження, зокрема, сис-

темний, економічного аналізу, порівняння, логічного узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

У теперішніх реаліях України державний борг є вагомою складовою функціонування фінансової системи України, обумовлює механізми формування Державного бюджету, визначає взаємовідносини із міжнародними кредиторами, зокрема Міжнародним Валютним Фондом, урядами інших країн та є предметом перманентної уваги вищих посадових осіб держави, включаючи Президента України. Однією із суттєвих проблем є доволі значні витрати на обслуговування цього боргу. Так, лише у 2021 р. передбачено 468 млрд грн на погашення та ще 159 млрд грн або 11,8 % від видатків Державного бюджету України на обслуговування [5, 6]. Також є поточні проблеми у взаєминах із Міжнародним Валютним Фондом як одним із важливих зовнішніх кредиторів України за умовами надання чергових позик, що вимагає постійних узгоджень з відповідним уточненням у перемовинах стосовно отримання чергових траншів. Зважаючи на необхідність з'ясування ситуації з обсягами боргу, виявленні його наслідків впливу на економіку України, проаналізуємо його динаміку (табл. 1).

Аналізуючи динаміку цього боргу, визначимо особливості за такими ознаками:

– динамічності – виявлено перманентне зростання боргу у гривневому та доларовому обчисленні протягом усього аналізованого періоду, за виключенням 2019 р.;

Таблиця 1 – Динаміка державного боргу України [складено за даними Мінфіну України [7]]

	Загальний борг, млрд грн	зокрема		Загальний борг, млрд дол США	зокрема	
		зовн. борг	внутр. борг		зовн. борг	внутр. борг
На 31.12. 2014	1100	612	488	69,8	38,8	31,1
На 31.12. 2015	1572	1043	529	65,5	43,4	22,1
На 31.12. 2016	1929	1240	690	70,9	45,6	25,3
На 31.12. 2017	2142	1375	767	76,3	49	27,3
На 31.12. 2018	2169	1397	771	78,3	50,5	27,8
На 31.12. 2019	1998	1159	839	84,4	48,9	35,5
На 31.12. 2020	2552	1519	1033	90,9	53,7	36,6
На 30.06. 2021	2514	1499	1037	92,5	54,3	38,2

– у валютному зіставленні – зростання боргу у гривневому обчисленні склало 2,32 рази, а у валютному – 1,32 рази, що пояснюється різним співвідношенням гривні до долара у 2014 та 2020 рр.;

– співвідношення зовнішнього та внутрішнього боргу – перманентне переважання зовнішнього боргу над внутрішнім у всіх видах валют;

– пропорційність зовнішнього та внутрішнього боргу – впродовж окремих років ця зіставленість змінювалась: 2014 р. – 1,47 рази із перевагою зовнішнього боргу як у гривні, так і в доларовому обчисленні.

Оцінюючи ці особливості зауважимо, що вони обумовлені відповідними підходами до реалізації фінансової політики стосовно формування державного боргу.

Зважаючи на динаміку боргу, аналізуючи прагматику взаємин із зовнішніми кредиторами та враховуючи погляди учених [2-4], обґрунтуємо наслідки державного боргу за позитивним та негативним векторами впливу.

Позитивні:

– можливість підтримання золото-валютного балансу України на надійному рівні з дотриманням необхідних розрахункових нормативів;

– сприяння забезпечення стабільності національної грошової одиниці;

– формування іміджу України як країни зі стабільною фінансовою системою;

– можливість реструктуризації попередніх запозичень від Міжнародного Валютного Фонду.

Негативні:

– значні обсяги боргу зумовлюють направлення бюджетних коштів на його обслуговування, що тягарем лягає на виконання економічних і соціальних програм;

– формує негативні процеси в соціумі, оскільки умови надання чергових траншів, особливо від Міжнародного Валютного Фонду, торкаються соціальних проблем і не завжди знаходять розуміння значних верств суспільства;

– зумовлює невпевненість у можливості своєчасного його погашення, особливо зважаючи на складний процес узгодження чергових траншів від Міжнародного Валютного Фонду, що може бути загрозою отримання дефолту;

– є психологічним тягарем для всього суспільства.

Отже, цей борг має як позитивні, так і негативні наслідки, тому для зменшення саме негативу, запропонуємо шляхи зменшення одного із негативів, а саме обсягів боргу. Передусім, зауважимо, що причинами появи боргу є незначні обсяги зростання економіки, тому стратегічною базою його зменшення є активізація економічного зростання. Принагідно зазначимо, що поряд із підвищенням динаміки економічного зростання доцільно більш наполегливо співпрацювати із Міжнародним Валютним Фондом стосовно списання частини заборгованості, як це практикувалось іншими країнами, відтермінувати погашення заборгованості тощо. У контексті забезпечення динамічності економічного зростання доцільна реалізація таких заходів на рівні.

Кабінету Міністрів України:

реалізуючи «Національну економічну стратегію 2030» передбачати у поточних Державних бюджетах

збільшене фінансування економічних програм, зокрема тих галузей, які формують вагомий обсяг доданої вартості; розробити державне замовлення для структур Національної академії наук України, інших наукових установ та навчальних закладів стосовно інноваційних розробок нових видів продукції експортного спрямування;

профільним міністерствам виробничого спрямування спільно із потужними вітчизняними виробниками розробити та практично реалізувати програми збільшення випуску продукції, зокрема й експортоорієнтованої;

Міністерству закордонних справ України, залучаючи свої представництва за межами України, спільно із громадськими організаціями, зокрема Союзом промисловців і підприємців, аналітичними агенціями по зовнішньоекономічній діяльності шляхом моніторингу виявляти перспективні ніші для можливої поставки продукції вітчизняних товаровиробників.

Запропоновані заходи є найбільш перспективними в діяльності Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, профільних міністерств відносно збільшення динаміки економічного зростання, що буде базисом для зменшення державного боргу. Також важливе значення для зменшення обсягів боргу є стабільність державних фінансів. У цьому контексті необхідно реально запровадити середньострокове бюджетне планування, що дасть змогу реалізовувати перспективні програми економічного розвитку зі стабільною державною підтримкою. Зважаючи на особливу актуальність проблеми державного боргу для теперішніх реалій України є доцільність продовження наукових пошуків цього напрямку.

ВИСНОВКИ

Базуючись на виконаному аналізі динаміки державного боргу протягом 2014–2020 рр. визначено зростання боргу в гривневому та доларовому обчисленні, а також виявлено переважання зовнішнього боргу над внутрішнім у всіх видах валют. Оцінено ці особливості та зроблено висновок, що вони обумовлені специфікою фінансової політики, яку реалізовували уряди. З'ясовуючи наслідки боргу, доведено, що вони мають позитивний та негативний зміст із відповідним обґрунтуванням. Окрема увага в дослідженні приділена заходам стосовно зменшення обсягів боргу. Розроблені заходи рекомендовані для впровадження Кабінету Міністрів України, структурам Національної академії наук України, іншим науковим установам та навчальним закладам, профільним міністерствам виробничого спрямування, Міністерству закордонних справ України відносно інноваційних розробок нових видів продукції експортного спрямування. Вони мають на меті суттєво збільшити динаміку економічного зростання, що буде сприяти зменшенню обсягів державного боргу. Зауважено, що поряд із запропонованими заходами необхідно активізувати роботу з реструктуризації обсягів боргу, налагодження консультацій із Міжнародним Валютним Фондом стосовно можливого списання частини боргу, залучення внутрішніх кредитних ресурсів. Беручи до уваги особливу актуальність цієї проблематики, є доцільність продовження наукових пошуків.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. Постанова КМУ від 03 березня 2021 р. № 179. 2021. 123 с.
2. Мелих О.Ю. Державний кредит і сучасний стан державного боргу України. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7509>
3. Шелест О.Л., Сидоренко О.О. Державний борг України: стан та управління на сучасному етапі. *Економіка й суспільство*. 2018. № 18. С. 827–834.
4. Сташук О.В., Боричевська І.Г. Зовнішній державний борг України: сучасні тенденції та особливості обслуговування. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/13.pdf
5. Держборг. Урінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/tag-derzborg>
6. Про Державний бюджет України на 2021 рік. Закон України. Редакція від 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>
7. Государственный долг Украины. Минфин Украины. URL: <https://index.minfin.com.ua/finance/debtgov/>

References

1. On approval of the National Economic Strategy for the period up to 2030. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine. March 3, 2021. № 179. 2021. 123 p. (in Ukrainian).
2. Melykh O.Yu. Public credit and the current state of Ukraine's public debt. *Efficient economy*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7509> (in Ukrainian).
3. Shelest O.L., Sydorenko O.O. Public debt of Ukraine: state and management at the present stage. *Economy and Society*. 2018. № 18. pp. 827–834. (in Ukrainian).
4. Stashchuk O.V., Borychevska I.H. Ukraine's external public debt: current trends and features of service. *Efficient economy*. 2021. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/13.pdf (in Ukrainian).
5. State debt. Urinform. URL: <https://www.ukrinform.ua/tag-derzborg> (in Ukrainian).
6. On the State Budget of Ukraine for 2021. Law of Ukraine. Edited on 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text> (in Ukrainian).
7. State debt of Ukraine. Ministry of Finance of Ukraine. URL: <https://index.minfin.com.ua/finance/debtgov/> (in Russian).

Olena BILETSKA

PhD in Economics, Associate Professor of department, The University of the State Fiscal Service of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5065-0189>

e-mail: kramarenko.88@ukr.net

FORMATION, CONSEQUENCES AND WAYS OF REDUCING THE STATE DEBT OF UKRAINE

Introduction. In the current realities of Ukraine, this problem affects all segments of society. The article reflects the peculiarities of the formation, the main consequences of the debt and the directions of its reduction.

The purpose of the paper is to analyze the volume, identify the peculiarities of the formation, highlight the consequences and justify ways to reduce Ukraine's public debt.

Results. The study focuses on the importance of public debt and its impact on economic development. It is emphasized that one of the significant problems is the significant cost of. The dynamics of public debt of Ukraine during 2014–2020 is analyzed. According to the results of the analysis, the signs of dynamism, currency comparison, proportionality of external and internal debt are determined. The positive and negative consequences of the debt are substantiated with the corresponding argumentation. The essence of the positive consequences is the possibility of maintaining Ukraine's gold and foreign exchange balance at a reliable level in compliance with the necessary settlement standards and promoting the stability of the national currency. In addition, it is important formation of a positive image of Ukraine as a country with a stable financial system. The negative consequences are manifested in the fact that significant amounts of debt cause the allocation of budget funds for its maintenance, which is a burden on the implementation of economic and social programs. Negative processes are also being formed in society, as the conditions for providing the next tranches, especially from the International Monetary Fund, affect social problems and do not always find understanding in large sections of society. Relationships with international creditors, in particular the International Monetary Fund, and governments of other countries were assessed. Proposals for debt reduction have been developed with a recommendation to implement measures for the Cabinet of Ministers of Ukraine, relevant ministries of production and the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

Conclusion. The peculiarities of public debt formation are revealed in the work, its influence on the economy of Ukraine is determined and substantiated proposals on reduction of its volumes are developed.

Keywords: positive and negative consequences, signs, repayments, international creditors